

К.е.н. Сасіна Л.О.

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

Розвиток мислення в процесі соціалізації

Стрімка інтелектуалізація економіки визначила нинішній етап розвитку цивілізації як «інформаційний», на якому найбільш цінним продуктом вважається інформація і наукомісткі технології.

Зміна поколінь інформаційних технологій здійснюється кожні 3 – 5 років, що, в свою чергу, постійно потребує великого об'єму нових знань. Щоб забезпечити створення нових технологій, потрібні відповідним чином підготовлені кадри. Однак останнім часом все гостріше проявляється криза існуючої системи освіти, «функціональна неграмотність» загрожує подальшому соціальному розвитку. В зв'язку з зазначеним, актуальними є проблеми удосконалення системи освіти в напрямку сприяння теоретичному і практичному вивченню образу мислення, поведінки і діяльності людей.

Метою даного дослідження є обґрунтування необхідності розвитку мислення в процесі соціалізації молоді.

Для досягнення мети були вирішені наступні завдання:

- показана відмінність стереотипного і нешаблонного мислення;
- розкрита сутність і можливості креативної освіти, як засобу соціалізації.

Кожна людина поєднує в собі природні і соціальні якості. З одного боку, вона є часткою природи, має певну біологічну організацію, з іншого - приходить в суспільство, живе в ньому, взаємодіє з його елементами. Як вважає сучасна наука, людина не народжується з уявленнями, поняттями. Вони не передаються нащадкам, а формуються в процесі взаємодії з зовнішнім світом. При цьому утворюється система тимчасових нервових зв'язків, які в подальшому зумовлюють образ мислення і поведінку людини, її соціальні і психологічні якості.

Із чисельних характеристик людини на сучасному етапі найбільш значимими виявились психолого-педагогічні: вміння працювати в команді; комунікабельність; здатність генерувати нові ідеї (творчі здібності); здатність швидко засвоювати і практично використовувати нову інформацію.

З середини 80-х років світовий менеджмент, тобто управління будь-яким видом діяльності, був спрямований, перш за все, на формування колективу особистостей, на розвиток певних якостей співробітників. Відповідно з'явилося замовлення суспільства на виховання особистості з конкретними характеристиками. Ця задача продовжує залишатись актуальною.

Зараз суспільство формує замовлення на особистість, яка свідомо приймає участь у творчій роботі колективу. Так виникає потреба в принципово новій концепції системи освіти, в якій одержання знань являється не самоціллю, а засобом виховання в ході навчання. При цьому операції мислення стають усвідомленими і керованими. Таким чином, крім прямої освітянської мети, сучасна педагогіка дозволяє навчитись мислити. В зв'язку з зазначеним роль освіти як важливого засобу соціалізації зростає.

Здавалось би, перехід на постіндустріальний рівень розвитку цивілізації відображається і на процесах соціалізації особистості, прискорюючи їх і викликаючи зростання відповідальності за все, що здійснюється в суспільному житті.

Проте, соціологи свідчать: в XXI ст. інтерес світового співтовариства і України, зокрема, до наукових досліджень і інновацій ослаб. В масовій свідомості панує переконання, що відкриття і інновації все більше викликають розподіл на багатих і бідних, призводять до екологічних катастроф, провокують появу почуття невпевненості в завтрашньому дні. Бувший американський віце-президент А. Гор в книзі «Земля на чаші терезів» констатує, що ринково-споживацька цивілізація завела американське суспільство в глухий кут і тепер підводе до загрозової межі всю планету.

Тобто стає очевидним, що найбільш значимі наукові досягнення не сприяли підвищенню якості життя, не забезпечили людям спокійне сьогодення

і надійне майбутнє. Скоріш за все, причиною цього є нездатність людства адекватно сприймати і інтерпретувати наукові факти, невміння розробляти стратегію розвитку цивілізації і суспільства. Зазначене, в свою чергу, можна пояснити переважанням шаблонного, стереотипного мислення, що проявляється як в індивідуальній, так і в колективній свідомості і поведінці.

До цих пір науці мало що відомо про стереотипи групової і індивідуальної поведінки, про причини, які її формують.

Одним з актуальних питань, що потребують вирішення, є співвідношення свідомого і підсвідомого в становленні особистості і її соціалізації, в створенні мотиваційної сфери людини.

В повсякденному житті існує безліч побутових, економічних, політичних, ідеологічних, культурних, національних, етичних, естетичних і т.д. стереотипів, які поступово витісняють в генетичному коді інші види мислення (емоційні, творчі, оперативні). В свою чергу, це призводить до зниження ролі свідомості в життєдіяльності людини, перетворення людини-творця в людину-виконавця, людину-маріонетку.

Нажаль, останнім часом доводиться часто спостерігати, як масово здійснюється маніпулювання людьми, їх поведінкою. Страх перед невідомим примушує уникати перетворювань і змиритись зі звичним станом речей. В цій ситуації не слід чекати помітних зрушень до кращого в жодній сфері життя. Альтернативою стереотипному мисленню і поведінці може бути творча, інноваційна спрямованість особистості. Тобто, незважаючи на існуючу думку про спад інтересу в світі до наукових відкриттів, найбільш визначною рисою людини необхідно вважати здатність до нешаблонного мислення. Саме вона може характеризувати людину майбутнього.

Нешаблонне мислення проявляється, перш за все, в здатності правильно оцінювати свої і чужі погляди, думки, вчинки, результати діяльності, бачити помилки і знаходити шляхи їх виправлення. Людина з такими рисами реалізує себе не як виконавець, а як творець.

Необхідність саме такої спрямованості в вихованні підтверджується наступним загальновідомим висновком: час випереджає мислення. Тобто для досягнення мети цивілізаційного розвитку окрема людина, суспільство, держава повинні входити в своє майбутнє з новим мисленням.

В чому сутність психологічного феномену мислення?

Як відомо, він зумовлює хід і результативність діяльності людини.

Мислення – це активний процес відображення дійсності в свідомості людини. Мислення формується і розвивається на протязі життя. В значній мірі воно зумовлене індивідуальними особливостями людини, хоча суттєво змінюється під впливом таких факторів, як освіта і самовдосконалення.

Мислення базується на фундаменті знань, переконань, інтуїції, навичок, звичок. Саме воно визначає поведінку людини в конкретній ситуації, успіх її діяльності. Тому логічним буде припущення, що успіх діяльності колективу, групи чи команди багато в чому залежить від особливостей типів мислення її членів.

Коротков Е.М. вважає, що хоча існує безліч різноманітних проявів мислення, їх можна розподілити на певні типи [1, с. 263].

Типологія мислення, як і будь-яка типологія чи класифікація, має велике значення – вона систематизує наші уявлення про цей складний психологічний феномен, дозволяє кожній людині усвідомити свої особливості і правильно обрати шляхи удосконалення інтелектуального потенціалу. Також ці знання можуть бути передумовою для формування творчих колективів особистостей за критерієм забезпечення різноманітності типологічних характеристик і їх гармонійного поєднання в процесі спільної діяльності.

На думку Короткова Е.М., серед названих типів мислення немає кращих чи гірших. Всі вони існують в житті, кожен має як позитивні, так і негативні сторони, які проявляються лише за певних обставин. Тому ефективність діяльності в цілому і ефективність мислення, зокрема, буде залежати від того, чи відповідають психологічні особливості людини визначеним цілям, умовам, вимогам і т. д., а також від того, як протікає процес самовдосконалення [1].

Зазначене дозволяє зробити висновок про необхідність уточнення головної мети вищого навчального закладу: спеціаліста не достатньо «готувати», його потрібно виховувати як творчу особистість, здатну розпізнавати, розуміти і вирішувати нагальні проблеми, формувати команду однодумців, плідно взаємодіяти з ними. В зв'язку з цим особливого значення набуває проблема виховання сучасного спеціаліста, здатного креативно мислити [2]. Як стверджує Коротков Е.М., вирішити цю проблему може «креативна освіта», тобто освіта, зорієнтована на розвиток творчих здібностей людини, на закріплення в її професійній свідомості установки на інновації, на аналіз проблем і варіантів діяльності. Така освіта мотивує самостійне усвідомлення дійсності, самопізнання індивідуальності, перетворення знань в потенціал мислення і саморозвитку [1, с. 278].

В свою чергу, «креативну освіту» здатна створити сучасна педагогіка, педагогіка свободи особистості, свободи, заснованої на високій моральності і духовності людини. Для цього очевидно є необхідність використання в вихованні не стільки методів примусу, скільки методів переконань і мотивації, розвитку навичок самооцінки, самоаналізу, саморегуляції.

Прагнення педагогів сприяти моральному вдосконаленню, оздоровленню суспільства може бути реалізоване в ході пояснення молоді закономірностей розвитку цивілізації, особливостей спілкування, способів досягнення успіху в житті, характеристики моделей поведінки, відмінностей функціонування правової і не правової держави. В цьому зв'язку актуальною є задача доведення необхідності переходу до творчого мислення як на суспільному рівні (від тоталітарного), так і на індивідуальному (від стереотипного).

Основними принципами сучасних технологій навчання повинні бути проблематизація і рефлексія. Це пояснюється потребою формування у молоді знань, вмінь і навичок комплексного і глибокого розуміння ситуацій, що склалися в будь-якій сфері життя. Таке розуміння досягається саме нешаблонним мисленням і рефлексією, тобто здатністю аналізувати і усвідомлювати причини невдач, знаходити шляхи подолання перешкод.

В сучасних умовах особливого значення в системі освіти і виховання набуває економічна її складова. Сутність економічної освіти полягає в наданні майбутньому спеціалісту економічних знань, необхідних для його самореалізації через ефективну діяльність в межах організацій різного спрямування, масштабу, форм власності. Сутність економічного виховання полягає в формуванні таких переконань, установок, ціннісних орієнтацій, мотивів, рис характеру, які б забезпечували ефективну економічну поведінку, зорієнтовану на гармонійне поєднання інтересів особистості, організації і суспільства в цілому.

Принциповим положенням, на якому ґрунтується економічна освіта і економічне виховання, повинно бути переконання, що рівень добробуту людини визначається мірою, результативністю і соціальною значимістю її праці. Тому особливого значення набувають питання мотивації спочатку навчальної діяльності, а згодом, - трудової діяльності.

З врахуванням високої значимості для нашого співвітчизника потреби в справедливості актуальною була і залишається необхідність об'єктивного оцінювання вкладу кожного в кінцевий результат. Керівник повинен відмічати цінність кожного працівника для колективу, наявний потенціал, виховувати почуття причетності до загальної справи. В такий спосіб дієвими виявляться не тільки матеріальні фактори, а й моральні.

Завершуючи, слід відмітити, що альтернативою стереотипному мисленню може бути тільки розвинене. Воно дозволяє людині краще адаптуватись до зовнішнього світу і його змін. Це особливо важливо в умовах трансформації всіх сфер життя, що є характерним для України.

Літератури:

1. Коротков Э. Исследование систем управления. – М.: «ДеКА», 2003. – 336 с.
2. Дяченко О. Креативна освіта як передумова підготовки майбутнього економіста. Нова пед. Думка. – 2012, № 1. – с. 113-115.